

21. Τό δίκαιον τοῦ γάμου

Ἡ μονογαμία ἦταν κοινός τῶν Πανελλήνων θεσμός. Ἀπό πουθενά δέν μαρτυρεῖται νά ἔχη Ἑλληνας δύο νόμιμες συζύγους-ἐννοεῖται οὔτε Ἑλληνίδα. Κοινωνικῶς, μάλιστα, δύσκολα γινόταν ἀνεκτό νά ἔχουν ἐπίσημες ἐρωμένες πλὴν ἂν ἦσαν δηλωμένες ἑταῖρες. Ἀκόμη καί ὁ παντοδύναμος καί λαοφίλητος Περικλῆς προκειμένου νά «συνοικῆ» μέ τήν ἀγαπημένη του Ἀσπασία-γυναίκα ἐξαιρετικῆς ὀμορφιάς καί πολύ μεγαλύτερης πνευματικῆς καλλιέργειας-ὑποχρεώθηκε νά πάρη διαζύγιο ἀπό τήν πρώτη του γυναίκα, νά συστήσῃ προῖκα ὑπέρ αὐτῆς, νά τήν ὑπανδρεύσῃ ὁ ἴδιος μέ τόν ἄνδρα, πού ἐπέλεξε αὐτή, τόν Ἄρχοντα Βασιλέα, καί μετά νά νυμφευθῇ τήν ἐκλεκτή του.

Καί τοῦτο μπορεῖ νά ἐρμηνευθῇ ἐπαρκῶς, κατά τή γνώμη μας, ἀπό ὅσα σχετικῶς μέ τό σκοπό τοῦ γάμου ἐξέφρασε νομοθετικῶς μάλιστα ὁ Σόλων, δηλαδή ὅτι κίνητρο γιά τό γάμο ἔπρεπε νά εἶναι ἡ «φιλότης»-ἡ ἀγάπη μεταξύ τῶν ἐρχομένων σέ γάμο-, ἡ ἐπιθυμία γιά ἀπόκτηση τέκνων καθώς καί ἡ βίωση ἑνός ἑγγαμου βίου μέ ἀλληλοσεβασμό καί στοργή τοῦ ἑνός πρὸς τόν ἄλλο (Βλέπε περισσότερα, τό Σύνταγμα τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας-Ἡ προστασία τῆς οἰκογένειας).

Ἡ συζυγική πίστις ἐκ μέρους τῆς γυναίκας ἐθεωρεῖτο, ἐπίσης, καί ἐξυμνεῖτο ὡς μέγιστη ἀρετή [πρὸλ. ἡ πιστή Πηνελόπη σέ ἀντίθεση μέ τήν «ἄρπαγεῖσα» ὠραία Ἑλένη, τήν πανέμορφη κόρη τῆς Λήδας καί τοῦ Κύκνου (Δία)].

Ἡ συζυγική ἀγάπη, ἐπίσης, πού ἔφτανε μέχρι αὐτοθυσίας, ὑπῆρξε τρυφερό καί λίαν εὐχάριστο ἐντρύφημα ποιητῶν καί τραγωδῶν, ἀλλά καί θέμα πολλῶν μύθων:

Ὁ Ὀρφέας δέ διστάζει νά κατέβῃ, ἀκόμη καί στόν ζοφώδη Ἄδη,

για να ξαναϊδη την αγαπημένη του **Ευρυδίκη**, ενώ ή **Άλκυόνη**, μόλις είδε τό πτώμα του αγαπημένου της **Κήρυκα**, βασιληᾶ τῆς Τραχινίας, πού τό πλοιο, πού τόν μετέφερε από τό μαντείο του **Άπόλλωνος** στήν **Κλάρο** τῆς **Μικρᾶς Ἀσίας**, ναυάγησε, ρίχτηκε ψηλά από τά βράχια να τό ἀγκαλιάση, περνώντας μαζί του στήν αἰωνιότητα, ἀφοῦ συγκινημένοι καί οἱ θεοί τούς μετέτρεψαν στά γνωστά μας θαλασσοπούλια, πού για χάρη τους μάλιστα, μέσ στήν καρδιά του χειμῶνα ὄρισαν νᾶναι κάποιες ἡμέρες ἠλιόλουστες-οἱ **Άλκυονίδες ἡμέρες**-για να κλωσσοῦν τά αὐγά τους.

Ἐπίσης γνωστή εἶναι ἡ περίπτωση τῆς θυσίας, τόσο συγκινητικῆ, τῆς **Άλκηστης**. Ἡ **Άρτεμη** θανάτωσε τόν αγαπημένο ἄντρα της, τόν **Άδμητο**, ἀλλά καμφθεῖσα ἀπό τίς ἐπίμονες ἱκεσίες της ὄρισε ὅτι θά τόν ἐπανέφερε στή ζωή, μόνον ἐάν κάποιος ἀπό τούς στενοῦς οἰκείους του θυσιαζόταν. Καί, ἐνῶ ὁ πατέρας καί ἡ μητέρα του δειλίασαν, ἐκείνη προθύμως καί γενναίως πρόσφερε τή ζωή της για τήν ἐπάνοδό του στή ζωή. (Οἱ λυρικοί ποιητές ὕμνησαν μέ θαυμασμό τόν συζυγικό αὐτόν ἔρωτα, οἱ δέ τραγικοί **Φρόνιχος**, **Σοφοκλῆς** καί **Ευριπίδης** τόν κατέστησαν ἀθάνατο).

α. Τά ἐδνα καί ἡ φερνή

Ἐδνα: Πανάρχαιος δεσμός (Ὁρφ. Ἄργ. 876, Ὀδυσσ. Π. 391, Θ 318, «ἐπεὶ πόρε μυρία ἐδνα» καί «πατήρ ἀποδῶσιν ἐδνα», καί ἐδνόω=προικίζω τήν θυγατέρα) προσφορᾶς γαμηλίων δώρων πρὸς τή νεόγαμη, τόσο ἀπό τόν μνηστῆρα πού ἔγινε σύζυγός της, ὅσο καί ἀπό τούς γονεῖς, ἀλλά καί τούς στενοὺς συγγενεῖς καί φίλους, συνοδευόμενα μάλιστα ἀπό εὐχές γιά εὐτυχῆ βίο, γιά ἀρρενογονία καί πολυτεκνία.

Ὁ ὑποψήφιος γαμβρός μαζί μέ τήν πρότασή του πρὸς τόν πατέρα της ἐκλεκτῆς του πρόσφερε καί σ' αὐτόν καί στήν κόρη του δῶρα, ἡ ἀποδοχή τῶν ὁποίων καί δήλωνε τή σύμφωνη γνώμη τους. Ἐθεωρεῖτο ὁμοῦ, ὡς τίτλος ὑπερηφάνειας γιά τόν ὑποψήφιο γαμπρό, πού ἔγινε δεκτός ὡς ἀνάεδνος, δηλαδή χωρίς νά προσφέρῃ δῶρα, ὄχι γιατί ἦταν π.χ. φτωχός ἢ φιλόργυρος, ἀλλά γιατί ἦταν πολύ ἐπίλεκτος εἴτε γιά τήν ὁμορφιά του εἴτε γιά τήν ἀρετή καί τή δόξα του.

Ἡ φερνή (ἐκ τοῦ φέρω-φέρνω, εἰσφέρω στό γάμο), δηλαδή ἡ προίκα, ἦταν ἐξίσου πανάρχαιος δεσμός τῶν Ἑλλήνων (Ἡροδ. 1, 93, Εὐρ.Ι, Α, 47 καί ἄλλοῦ). Δινόταν ἀπό τόν πατέρα της κόρης (μέ διάτα-

ξη ἀργότερα τῆς Σολώνειας νομοθεσίας, καί ἀπό τούς πλησιέστερους πατρικούς συγγενεῖς τῆς ἢ ἀπό τήν φράτρα, τήν εὐρύτερη ἀδελφότητα, ἢ καί τούς φίλους τοῦ πατρός τῆς (Δημ. Κατ' Ἀφόβου 69) ἐάν ὁ πατέρας τῆς εἶχε πεθάνει φτωχός) τόσο ὡς ἐκδήλωτη φιλοστοργίας (φιλότητος ἐνεκεν), ὅσο καί γιά τήν ὑλική στήριξη τῶν νεονύμφων. Βεβαίως, οἱ πλούσιοι γονεῖς συνιστοῦσαν μεγάλες προίκες γιά τίς κόρες τους (ὁ Ἴππόνικος, πλούσιος ἐπιχειρηματίας τῶν Ἀθηνῶν, ἔδωσε στήν κόρη του Ἴππαρέτη, πού τήν πάντρεψε μέ τόν ὠραιότατο καί πλουσιώτατο Ἀλκιβιάδῃ 20 τάλαντα ὡς προίκα, ποσό δηλαδή τεράστιο γιά τήν ἐποχή). [Περί προίκας ἐβλέπε περισσότερα στό οἰκεῖο μέρος - Σύνταγμα, Προστασία τῆς οἰκογένειας].

6. Ἡ παρθενία καί ἡ ἀπαγόρευση τῶν προγαμιαίων σχέσεων

Ἡ παρθενία τῆς κόρης μέχρι τό γάμο τῆς ἐθεωρεῖτο ὡς τό πολυτιμότερο κόσμημά τῆς, ἰδίως δέ γιά τόν πατέρα τῆς, ἡ δέ ἀπώλειά τῆς ὁμολογημένη καί βαθεῖα καταισχύνῃ. Οἱ προγαμιαῖες σχέσεις ἦταν τόσο ἀγνωστες καί τόσο καθολικῶς καταδικαστέες, ὥστε ἀξίζει νά σημειωθῇ ὅτι μόνον ἓνας τύραννος, ὁ Ἴέρων τῆν Συρακουσῶν, ἐτόλμησε νά παραβῇ τήν αὐστηρότατη σχετική «διάταξη» τοῦ Πανελλήνων νόμου, μισούμενος καί διά τοῦτο.

Γι' αυτό και, όπως από τή **Μυθολογία(;) πληροφορούμεθα**, οί βασιλικοί οἴκοι φρόντιζαν νά ἀναθέτουν στήν πιό ἐμπιστη θεραπεινίδα τους τήν εὐδύνη τῆς πιό τρυφερῆς, ἀλλά και τῆς πιό ἄγρυπνης συνοδοῦ τῆς κόρης, πού ὑποκαθιστᾶ ἀκόμη και τήν ἴδια τή μητέρα της, στήν ἐπιτήρησή της.

Ὁ πατέρας, ἄς εἶναι βασιληᾶς, εἶναι τόσο δέσμιος στήν πάγκοινη παραδεδομένη ἠθική, ὥστε ἀκόμη και ἂν εἶναι θεός-ἀκόμη και ὁ Ὑπατος-αὐτός, πού ἀπειλεῖ νά ἀτιμάσῃ τήν κόρη του, και κατ' ἐπέκταση αὐτόν και τήν οἰκογένειά του, εἶναι ἀναγκασμένος νά μετέρχεται κάθε μέσο γιά ν' ἀποφύγῃ αὐτή τήν κατασχύνῃ.

Ἔτσι, ὁ Ἄκρισιος, βασιληᾶς τοῦ Ἄργους, κρύβει τήν ἀγαπημένη του κόρη **Δανάη** σέ δώματα ὑπό τό ἔδαφος γιά νά τήν διασώσῃ ἀπό τή σφοδρή ἐρωτική πολιορκία τοῦ **Δία**, χωρίς βέβαια, τελικῶς νά τό ἐπιτύχῃ, ἀφοῦ αὐτός μεταμορφώθηκε σέ χρυσή βροχή, συνευρέθη μέ αὐτή και ἔτσι γεννήθηκε ὁ ἥρωας **Περσεύς**, ὁ γενάρχης τῶν **Περσῶν**.

Ἄλλά καί οἱ ἴδιες οἱ κόρες, προκειμένου νά διασώσουν τήν προσωπική τους τιμή-ās εἶναι καί θεοί ἀκόμη οἱ ἐρωτευμένοι μ' αὐτές-προτιμοῦν κι' αὐτή τήν ἐξοδό τους ἀπό τή σύντομη ἀτυχή ζωή τους. Ἔτσι ἡ Ἀρκαδική νύμφη **Καλλιστώ** (= Καλλίστη, ἡ Ωραιότατη), ἡ πιό ἀγαπημένη συνοδός τῆς **Παρθένου Ἀρτέμιδος**, ἀπολέσασα τήν παρθενία της ἀπό τόν Δία, ἐγκαταλείπει μέ ἀπειρη θλίψη ἀπό τή ντροπή της τήν χαρούμενη συντροφιά τῶν λοιπῶν παρθένων-συνοδῶν τῆς θεᾶς τοῦ κυνηγιοῦ καί μεταμορφώνεται ἀπό τήν Ἥρα, σέ Ἄρκτο. Περιφερόμενη μόνη της στά ὄρη γενναῖ τόν Ἀρκάδα, ὁ ὁποῖος ἀφήνεται στίς φροντίδες τοῦ παποῦ του **Λυκάονος**. Δεκαπενταετῆς κυνηγός συναντᾷ τήν Ἀρκούδα-Μητέρα του κι ἐνῶ ἐκείνη μέ ἀνείπωτη λαχτάρα νά τόν σφίξει στήν ἀγκαλιά της κινεῖται πρὸς τόν γιό της, αὐτός τεντώνει τό τόξο του νά τήν κτυπήσει, παρεμβαίνει, ὁμως, ἀστραπιαίως ὁ πατέρας του Δίας, τούς ἀνυψώνει στούς οὐρανοῦς καί ἐκεῖ τούς ἀφήνει νά ζοῦν μαζί αἰωνίως, λαμπεροί ἀπό εὐτυχία, ἡ μέν μητέρα ὡς **Μεγάλη Ἄρκτος** καί ὁ γιός ὡς ὁδηγός τῆς ἀμαξίας της, ὁ γνωστός ὡς Ἀρκτοῦρος ἢ **Βωώτης** (Ὁβιδ. Μεταμ. II, 409-507). Καί ἡ πανέμορφη κόρη τοῦ Λάδωνα, ἡ **Δάφνη**, γιά νά ξεφύγη τόν ἐρωτα τοῦ **Ἀπόλλωνος**, ζήτησε ἀπό τή μητέρα της, τήν Γαῖα, νά τήν κάνη φυτό. Ἡ μητέρα της πραγματοποίησε τήν ἐπιθυμία της, ἀλλά ὁ θεός δέν ἔπαψε νά εἶναι σφοδρά ἐρωτευμένος μαζί της. Ἔτσι τρυφερά τή λούζει μέ τίς ἀκτῖνες του καί τήν ἔχει πάντα γύρω ἀπό τούς κροτάφους του σέ στεφάνι.

Ἡ Ἀρκαδική, ἐπίσης, νύμφη Σύριγγα ἀποκρούοντας τόν ἐρωτευμένο Ἀρκαδικό θεό, τόν Πάνα, ζητεῖ καί αὐτή ἀπό τόν Ἀπόλλωνα τή μεταμόρφωσή της σέ φυτό. Ἡ παράκλησή της εἰσακούστηκε, μεταμορφώθηκε σέ καλάμι-γι' αὐτό καί ὁ Ἀλφειός ποταμός τῆς Ἀρκαδίας εἶναι γεμάτος ἀπό καλάμιῶνες-. Ὅμως καί ὁ ἐρωτευμένος θεός βρῆκε τρόπο νά παρηγορηθῆ κατασκεύασε ἀπ' αὐτή-(τή Σύριγγα-καλάμι) τήν περίφημη φλογέρα του-τόν ἀρκαδικόν αὐλό -καί ἔτσι τήν ἔχει πάντοτε στά χεῖλη του!

Ὁ βιαστής παρθένου θνητός, μή ἀποκαθιστῶντας τήν τιμή της νυμφευόμενος αὐτήν, ὑπόκειται σέ διώξεις καί σέ θανάτωσή του εἴτε ἀπό τούς στενοὺς συγγενεῖς της εἴτε καί ἀπό τούς ἴδιους τούς θεούς. Ἔτσι, ὁ Ἀλιρρόδιος, γιός τοῦ Ποσειδῶνος καί τῆς νύμφης Εὐρύτης, βιάσας μιά παρθένο, συλλαμβάνεται καί φονεύεται ἀπό τόν Ἄρη. Ὁ φονεὺς Ἄρης

καταγγέλλεται από τον Ποσειδώνα, εισάγεται σέ δίκη-ας είναι θεός-ένωπιον του κακουργιοδικείου, πού μέλη του είναι οί θεοί και συνεδριάζει επί του «Πάγου» (=βράχου) πρό της Ἀκροπόλεως, γι' αυτό και ἔκτοτε ὀνομάζεται Ἄρειος Πάγος (δηλ. Βράχος ἐπί του ὁποίου δικάστηκε ὁ Ἄρης). Τό ἐκ θεῶν δικαστήριον, ὁμως, ἀδιώνει τόν ἀνδροφόνο, γιά τό λόγο ὅτι ἐφόνευσε τόν βιαστή παρθένου κόρης.

Ἔτσι ἡ ἀπόφαση αὐτή του «Ἀνωτάτου Δικαστηρίου», του θεϊκοῦ, ἀποτελεῖ γιά τούς θνητούς κατευθυντήρια ἀρχή της συμπεριφορᾶς των και γιά τούς νομοθέτες «νομολογιακή» πηγή γιά τή θέσπιση τῶν σχετικῶν διατάξεων τους (πρβλ. Παινικό Δίκαιο, Ἐγκλήματα περί τήν γενετήσια ἐλευθερία).

Ἀλλά και θεά προστάτιδα της παρθενίας, τήν παρθένο Ἄρτεμη ἢ Φοῖβη, εἶχαν οί Ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Ἡ ἀγνότης της εἶναι τό κυριώτερο χαρακτηριστικό της, αὐτή δέ ἐπιβάλλει αὐστηρότατους νόμους ἀγνείας στίς ἱέρειες πού ἀφιερώνονται σ' αὐτήν. «Αἱ νεάνιδες και οί νεανῖαι, οί διατηρήσαντες τήν ἀγνότητά των, ἠγαπῶντο ὑπό της Ἀρτέμιδος και ἐτίθεντο ὑπό τήν ἰσχυράν προστασίαν αὐτῆς» (P. Decharme, Ἑλληνική Μυθολογία, Ἐκδόσεις Παρθενῶν, Ἀθῆναι 1959, σ. 150). Ὅσες παρθένες ἠθελαν νά γίνουν ἱερείες της ὑφίσταντο τή σχετική δοκιμασία και κατήχηση στό Ἱερό Ὄρος τῶν Ἑλλήνων, τό ἀφιερωμένο ἀποκλειστικῶς στήν Ἀρτέμιδα Παρθένο, τόν... Ἄθω(!!!), δηλαδή τόν Ἀμόλυντο (ἀ+θωή =ποινή), ὁ ὁποῖος ἦταν και ἄδατος... γιά τούς ἀνδρες!!! (Σημ: Οἱ θεοί ἀλλάξαν, ὁ Ἄθωνας ἔγινε τό «Περὶβόλι της Παναγίας Παρθένου» και ἄδατος γιά τίς γυναῖκες).

Ἀλλά και ἡ θεά-σοφία, ἡ πιό ἀγαπημένη κόρη του Δία, ἡ Ἀθηνᾶ ὡς παρθένο ἐτιμᾶτο και πρός τιμήν αὐτῆς της ἀρετῆς της ἀπεκλήθη και ὁ περικαλλῆς ναός της ἐπί της Ἀκροπόλεως Παρθενῶν.

γ. Τά γαμήλια ἔθιμα

Οἱ **Καρυές**, κωμόπολη μεταξύ Ἀρκαδίας καί Λακωνίας, κατὰ πανελλήνια παραδοχή, εἶχαν τά πρωτεῖα τῶν πῖο ὀμορφῶν γυναικῶν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο ἐπιβεβαιώνεται καί ἐκ τοῦ ὅτι οἱ **Καρυάτιδες Κόρες** ἐπελέγησαν ἀπό τοὺς Ἀθηναίους γλύπτες ὡς ἄξιες γιά τήν ὀμορφιά τους νά κοσμήσουν τό Ἐρεχθεῖο καί νά στηθοῦν ἐπί τοῦ Ἱεροῦ Βράχου κοντά στίς θεές!

Κατά πανάρχαιο έθος σέ τακτή κατ' έτος περίοδο οί Καρυάτιδες παρθένες, πού ήσαν ώριμες γιά γάμο, μέ τήν άδεια τών γονέων τους, άφοϋ «έβαζαν τά καλά τους» εξέρχονταν από τίς οικίες τους στίς όδούς και τήν Άγορά γιά νά ιδοϋν, αλλά και νά τίς ιδοϋν τά παλληκάρια, πού προσέτρεχαν από όλη τήν Έλλάδα και πού ήθελαν νά νυμφευθοϋν όμορφή γυναίκα και μόνον!

Οί ήγεμονικοί οίκοι, τουλάχιστον κατά τούς ήρωικούς χρόνους, γιά τίς κόρες τους, ιδιαίτερα αν ήσαν περίκλυτες (ξακουστές) γιά τήν όμορφιά ή γιά τίς χάρες τους, καλοϋσαν πανελληνίως τούς ύποψηφίους μνηστήρες νά άγωνισθοϋν μεταξύ των, συνήδως σέ άρματοδρομίες, στόν νικητή τών όποιών ως έπαθλο δινόταν τό χέρι τής ήγεμονίδας. Έτσι κέρδισε ό Πέλοπας τήν Ίπποδάμεια, κόρη τοϋ Οίνομάου, ό Μενέλαος τήν Έλένη κλπ.

Τέτοιο γεγονός μαρτυρείται ιστορικώς. Ο τύραννος τής Σικυώνος Κλεισθένης προκήρυξε διαγωνισμό μνηστήρων γιά τήν κόρη του Άγαρίστη. Μεταξύ τών άλλων, πού προσήλθαν ήταν και ό Άθηναίος Ίπποκλείδης. Αν και έπελέγη ως νικητής έχασε τελικώς, γιά τόν έξής λόγο. Στό συμπόσιο, πού παρατέθηκε, ό γαμπρός περιελθών σέ μεγάλη εύθυμία χόρεψε πάνω σέ τραπέζι στηρίζοντας τό κεφάλι του πάνω σ' αυτό και τινάζοντας πότε τό ένα και πότε τό άλλο πόδι του στόν άέρα!

Ο Κλεισθένης κατάπληκτος και έξοργισμένος μέ τό θέαμα τοϋ είπει: «Ώ παϊ Τεισάνδρου, άπορχήσω τόν γάμον» (=διέλυσε τό γάμο). Και τότε ό ..... χορευτής έδωσε τήν άπάντηση πού έμεινε παροιμιώδης: «Οϋ φροντίς Ίπποκλείδη» (σκασίλα του τοϋ Ίπποκλείδη). Και ό Κλεισθένης έδωσε τήν κόρη του σέ άλλον Άθηναίο, τόν Μεγακλή τόν Άλκμεωνίδη.

Στήν Ἀθήνα, ὁμοίως, ὅπως καί σ' ὄλο σχεδόν τόν ἐλληνικό κόσμο, ὁ πατροπαράδοτος τρόπος γιά τή σύναψη γάμου ἦταν τά «προμνηστεύματα», τά προξενειά δηλαδή, πού κατά συνήθεια ἀναλάμβαναν γυναῖκες, οἱ «προμνήστριες», ἀπευθυνόμενες στούς πατέρες ἢ τούς μεγαλύτερους ἀδελφούς, πού εἶχαν καί τήν «κυριεία», τῶν ἀνύπαντρων θυγατέρων.

δ. Ἡ γαμήλια τελετή

Ὁ μήνας, κατά τήν ὁποῖο γίνονται οἱ γάμοι, ἦταν ὁ ἐκ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ λαβίων καί τό ὄνομά του, δηλαδή ὁ Γαμηλιών (ὁ δικός μας Ἰανουάριος).

Ἡ μελλονύμφη ἀφιέρωνε τὴν προηγούμενη μέρα τοῦ γάμου τῆς ἓνα βόστρυχο (μπούκλα) ἀπὸ τὰ μαλλιά τῆς στόν νά τῆς Ἀρτέμιδος, παρθένα αὐτὴ στήν ἀειπάρθενη θεά. Τὴν ἴδια ἡμέρα ἔκανε τὸ νυφικό τῆς λουτρό μέ νερό ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς **Καλλιρρόης**, διότι ἐδευρεῖτο κατὰ παράδοση ὡς γονιμοποιό. Τὸ πρωὶ τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου φίλες τῆς τῆς φορούσαν λευκὸ πέπλο καὶ στόλιζαν τὰ μαλλιά τῆς μέ λουλούδια, πού τὰ μάζευαν οἱ ἴδιες, τραγουδώντας τῆς καὶ γαμήλια ἄσματα, τοὺς «ὕμεναίους».

Ὁ πατέρας τῆς, ἐνώπιον αὐτῶν καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, στή συνέχεια, τὴν ἔφερνε μπροστά στόν βωμό τῆς οἰκογενειακῆς **Ἑστίας**, ὅπου τὴν περίμενε ὁ γαμπρός. Ἐνας ἱερέας τοῦ **Διὸς Τελείου**, προστάτη τοῦ γάμου, ἀφοῦ εἶχε θυσιάσει μικρὸ μοσχάρι, καὶ τοῦ εἶχε ἀφαιρέσει τὴ χολή- γιὰ νά μὴν πικράνη τίποτα τὸ γάμο, ψάλλοντας καθιερωμένες εὐχές, τῆς ἔδινε νά φάη μισὸ μῆλο (τὸ ἀγαπημένο φρούτο τῆς Ἀφροδίτης) καὶ τὸ ἄλλο μισὸ στόν μνηστήρα τῆς.

Μετά ἀπ' αὐτὸ ὁ πατέρας τῆς νύφης παίρνοντας τὸ χέρι τῆς τὸ ἀπίθωνε στό χέρι τοῦ γαμπροῦ λέγοντάς του:

— «Σοῦ δίνω τὴν κόρη μου γιὰ νά τὴν ἀγαπᾶς καὶ νά κάνης μαζί τῆς νόμιμα παιδιά».

— Ὁ γαμπρός ἀπαντοῦσε: «Τὴ δέχομαι».

— Ὁ πατέρας τότε δήλωνε: «Σοῦ δίνω ὡς προῖκα τὸ τάδε ποσό καὶ τὰ δεῖνα ἐπιπλα καὶ σκεύη κουζίνας».

— Ὁ γαμπρός ἀπαντοῦσε: «Καὶ ἐγὼ σοῦ ἀνταποδίδω «τάς ἐγγύας» (τίς ὑποθήκες ἐπὶ ἀκινήτων μου, ἴσης ἀξίας μέ τὴν προῖκα, ὡς ἐμπράγμα-τη ἀσφάλειά τῆς, σέ περίπτωση διαλύσεως τοῦ γάμου).

Αὐτός ὁ καθιερωμένος διάλογος, διεξαγόμενος ἐνώπιον τοῦ ἱερέως καὶ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, ἦταν ἡ πανηγυρικὴ διακήρυξη καὶ ληξιαρχικὴ πράξη τοῦ γάμου, ὁ ὅποιος χωρὶς αὐτὴ τὴν τελετὴ, ἐδευρεῖτο ἀνυπόστατος.

Μετά παρακάθονταν ὄλοι σέ γεῦμα, ἔτρωγαν ψωμί εὐλογημένο ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ ὡς ἐπιδόρπιο γλυκὸ μέ μέλι καὶ σουσάμι, σύμβολο εὐφορίας, καὶ ἔπιναν κεκραμένο οἶνο εὐχόμενοι στοὺς νεόγαμους ἀγαπημένο βίο, πολυγονία καὶ ἀρρενογονία.

Πρὶν δύση ὁ ἥλιος ξεκινούσε πομπή (ἢ νυμφαγωγία) ἀπὸ τὸν οἶκο τῆς νύφης γιὰ τὴν οἰκία τοῦ γαμβροῦ. Προπερεύονταν ὄργανοπαίχτες μέ

κιθάρες και αυλούς και ακολουθούσε ή γαμήλια άμαξα, πού όδηγοΰσε ό καλύτερος φίλος του γαμπρού. Στην άμαξα καθόταν και ή «προμνήστρια», ή προξενήτρα, κρατώντας επιδεικτικά ένα κόσκινο (χρισσάρα), ένα μαγκάλι (πύραυλον) και ένα τηγάνι (φρύγετρον) ως τεκμήρια της νοικοκυροσύνης της νύφης. Άκολουθούσαν πεζη οι συγγενείς και φίλοι κρατώντας αναμμένες λευκές λαμπάδες και ψέλνοντας ύμνους.

Τό σπίτι του γαμπρού ήταν κατά τά καθιερωμένα στολισμένο με κισσό, για νά μείνη σφιχταγκαλιασμένο στή ζωή τό ζευγάρι. Στην είσοδο τό έρραιναν με ζαχαρωτά και ό γαμπρός όδηγοΰσε τή γυναίκα του άμέσως στό βωμό της Έστίας.

Η νύφη έβγαζε τό πέπλο της, άγγιζε τό ιερό πϋρ του οίκου του άνδρός της και έψελνε ευχή για νά εύλογηθι ό έρχομός της από τούς έφέστιους θεούς- και προγόνους του γαμπρού.

Μετά τήν τελετή αυτή έδιναν της νύφης νά φάη κυδώνι και τήν όδηγοΰσαν με τόν γαμβρό στό νυφικό θάλαμο, ενώ οι φίλες της τραγουδούσαν τά «έπιθαλάμια» και οι φίλοι του γαμβρού χτυπούσαν τύμπανα και έκαναν θόρυβο....

Τήν επόμενη ήμέρα υποχρεωτικώς ό σύζυγος προσφέροντας γεϋμαστά μέλη της «φατριάς» (άδελφότητα) παρουσίαζε τή γυναίκα του και τούς άνήγγειλε επισήμως τή σύναψη του νόμιμου γάμου του, ώστε άργότερα νά μπορη νά δηλώση τή γέννηση των νομίμων τέκνων του.

22. «Άφ' Έστίας άρχεσθαι»

Πανελληνίως τό ιερώτερο μέρος της οικίας, όπως και της πόλεως-κράτους, ήταν ό εγκαθιδρυμένος βωμός της παρθένου θεάς Έστίας, της όποίας τό έξαγνιστικό πϋρ έπρεπε νά παραμένη άσβεστο. Έθεωρείτο, μαζί με τούς λοιπούς έφέστιους θεούς του ευρύτερου οίκου της φράτρας ως ή άγρυπνη προστάτιδα της ήθικης συνοχής και του αδιάσπαστου συνδέσμου των μελών της οικογένειας. Όλες οι σημαντικές για τήν οικογένεια στιγμές, από τήν είσοδο της νύφης στον οίκο του συζύγου μέχρι και του θανάτου των γεναρχών, «άφ' Έστίας» άρχιζαν. Στόν βωμό της άπετίθεντο οι πρώτες ευκτήριες προσφορές και θυσίες της οικογένειας, σ' αυτήν τά γεννώμενα τέκνα και με περιφορά τους περί αυτόν, με τήν τελετή των

«ἀμφιδρομίων» τῆ δεκάτῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆ γέννησὶς τους, τὰ ὀνομάτιζαν⁸ θέτοντάς τα ὑπὸ τὴν προστασία τῆς πρεσβυγενοῦς θεᾶς, κόρης τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας καὶ ἀδελφῆς τοῦ Διός. Ἡ ὀνομασία (βάπτισις) τοῦ νέου βλαστοῦ (ἀγοριοῦ ἢ κοριτσιοῦ) ἐλάμβανε πανηγυρικό χαρακτήρα. Προσκαλοῦνταν συγγενεῖς καὶ φίλοι μὲ δῶρα καὶ λευκὲς λαμπάδες, λευκοφο-

---

ροῦντες, ὅπως καὶ οἱ γονεῖς. Ἐνώπιον τῷ ἱερέως τοῦ Διός τοῦ Τελείου,

πού ἐψάλλε καθιερωμένες εὐχές, ἐνῶ ὁ πατέρας ἀλείφοντας τὸ νεοελθὸν στό φῶς τοῦ ἡλίου τέκνο τοῦ μέ λάδι ἀπὸ «ἐλαιάν μορίαν» -δηλαδή προερχόμενο ἀπὸ τίς ἱερές ἐληές τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ περιέφερε τρεῖς φορές γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸ τῆς Ἑστίας ἐκφωνῶντας τὸ ὄνομά του, καί ἀφοῦ ἔρριχνε μικρὸ βόστρυχο ἀπὸ τὰ μαλλάκια τοῦ παιδιοῦ στό ἐξαγνιστικὸ καί ζωοποιό, (ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μεταφερθέν κατὰ τὴν πίστη τους) ἱερό πῦρ τῆς Ἑστίας τὸ «ἐκάθαρε» ἐμβαπτίζοντάς (!!!) το μέσα σέ εἰδικὸ ἀμφορέα, πού περιεῖχε χλιαρὸ νερό, φερμένο ἀπὸ τὴν «Κρήνη τῆς Καλλιρρόης». Ἀκολουθοῦσε ἑορταστικὸ γεῦμα στό «αἶθριο» τῆς οἰκίας πλησίον τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἑρκείου Διός.

Ὁ ὑπατος τῶν θεῶν, ὁ Ζεὺς ὡς «Ἑρκείος», τοῦ ὁποίου βωμὸς βρισκόταν στὸν αὐλίο χωρὸ κάθε οἰκίας, ἐπροστάτευε καί ἐφύλασσε ὡς ἕρκος (=φραγμὸς ἱερός) αὐτὴν ἀπὸ κάθε ἐξωτερικὴ ἐπιβουλή ἢ βιαία εἴσοδο.

Κάθε πόλη εἶχε κοινὸ βωμὸ τῆς Ἑστίας, κατὰ κανόνα ἐντὸς κυκλικοῦ οἰκοδομήματος, πλησίον δέ αὐτοῦ ὑποδεχόταν τοὺς ξενιζομένους καί τοὺς ξένους πρέσβεις. Στὴν Ἀθήνα τὸ ἄγαλμά της (ἔργο τοῦ Σκόπα) καί ὁ βωμὸς της βρισκόταν στό κέντρο τοῦ Πρυτανείου (ἐδρας τῆς «Κυβερνήσεως») καί ἀπὸ τὸ ἄσθεστο ἱερό της πῦρ, κατὰ ἀπαράβατο τῶν Πανελλήνων νόμιμον, ἐλαμβάνόταν τὸ πῦρ, πού μετέφεραν οἱ ἄποικοι στή νέα τους πατρίδα.

Κοινός τῶν Πανελλήνων βωμός τῶν θεῶν βρισκόταν στοῦς Δελφοῦς, τό πανάρχαιο θρησκευτικό τους κέντρο, ἀπό τό πῦρ τοῦ ὁποίου ἀναψαν ἐκ νέου τίς ἱερές ἐστίες τους οἱ πόλεις, τῶν ὁποίων οἱ βωμοί ἐμολύνθησαν ἀπό τοῦς βαρβάρους εἰσβολεῖς, τοῦς Πέρσες.